

В статье раскрываются особенности трудового воспитания младших школьников в современной школе, его сущность и содержание; место и роль формирования ценности труда, личностного смысла, ценностного отношения к труду в воспитательном процессе начальной школы.

Ключевые слова: трудовое воспитание, труд, ценностные ориентации, ценностное отношение, культура труда, младшие школьники.

Melnik O. V. The Problem of Labour Education of Junior Schoolboys in the Modern Paradigm of Education

In the article open up the feature of labour education essence of education of junior schoolboys at modern school, his essence and maintenance; place and role of forming of value of labour, personality sense, valued attitude toward labour in an educate process of primary school.

Key words: labour education, labour, valued orientations, valued relation, culture of labour, junior schoolboys.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК [373.3.016:51]:[373.3.015.31:504]

О. Д. Нікуліна

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ**

Науковці активно досліджують природу, унаслідок чого знання людей про довкілля значно збільшуються. На жаль, багато видів рослин, тварин на Землі продовжують зникати. Малочисельні види тварин і рослин заносяться науковцями до Червоної Книги, що є сигналом для їх збереження. Часто люди забувають, що природа є гармонійною щодо співіснування всього живого на Планеті.

Діяльність людей призводить до зникнення лісів, забруднення річок, а накопичення газів в атмосфері є причиною руйнування озонової оболонки Землі.

Перед людством стають актуальними завдання: знайти шляхи вирішення екологічних проблем, навчатися берегти природне середовище, раціонально використовувати природні матеріали в промисловості, берегти природні ресурси.

Як відомо, у перекладі з грецької мови слово „екологія” означає науку про дім, тобто про навколишнє середовище.

Екологія – це наукова основа виживання людини. Екологія людини вивчає взаємодію суспільства і природи з метою збереження навколишнього середовища.

Сучасний екологічний стан довкілля є критичним на всій планеті Земля, тому потрібні екологічне виховання майбутнього покоління, набуття ним природоохоронних знань, вироблення поведінки на захист усього живого на Землі, розуміння, що людина відповідає за стан природи, її охорону, як власної домівки.

Набуття екологічної культури дозволяє людині засвоїти, що на Землі мешкають тварини, існує рослинний світ, яким потрібні чисте повітря, якісна вода.

Слід зауважити, що всьому живому на Землі потрібні природні блага: сонячне тепло, річки, озера, моря.

Для збереження здоров'я люди виїжджають „на природу”, частіше до води, лісу.

Забруднення довкілля призводить до того, що часто не можна вживати в їжу так звані дари природи: гриби, ягоди, плоди.

Промислова діяльність людей продовжує забруднювати довкілля, що є причиною загибелі звірів, птахів, риб. Екологічне виховання необхідно починати зі школи. У старшій школі введено дисципліну „Екологія”. Уже з молодшого шкільного віку учням необхідно прищеплювати первинні екологічні знання, допомагати їм виробляти природозберігаючу поведінку. Формування відповідального ставлення до природи є довготривалим процесом, який пов'язаний з набуттям знань про життя всього живого на Землі, розуміння того, що людина є частиною природи й не зможе бути здоровою у забрудненому довкіллі.

Завданням цієї статті є показ практичних заходів, спрямованих на здійснення екологічного виховання молодших школярів у процесі вивчення математики.

Як показує шкільна практика, набуті учнями знання про природу визначають поведінку в побуті, спрямовану на збереження водних ресурсів, електроенергії, паперу, а також на захист тварин, рослин. Раннє екологічне виховання учнів сприяє розумінню учнями того, що технічний прогрес несе як позитив для людства – створення благ життя, так і негатив – екологічні катастрофи. У сучасному світі здійснюються безпілотні польоти на інші планети Сонячної системи, що спрямовані на вивчення космосу, пошук шляхів захисту Землі від космічних катастроф.

Суспільство турбує захоплення частиною молоді так званим віртуальним життям, коли інтерес до довкілля падає, але зростає інтерес до комп'ютера, як носія інформації, можливості спілкування через інтернет. Такі молоді люди не переймаються проблемами екології й обмежують своє життя у природному середовищі.

Екологічне виховання з молодшого шкільного віку спрямоване на зацікавлення природними явищами, розуміння їх сутності, бажання відпочивати на природі. Із дитинства виростають учені й політики, люди різноманітних професій, які повинні розуміти, що треба захищати навколишнє середовище як багатство всього людства.

На уроках математики в початковій школі учні мають можливість одержати знання про природу, упевнитися, що кожна людина повинна турбуватися про збереження навколишнього середовища, а недбале ставлення до нього може обернутися бідою, наприклад, у вигляді кислотних дощів.

Покажемо прийоми і методи ознайомлення молодших школярів із різноманітними знаннями про навколишнє середовище в процесі вивчення математики.

На окремих уроках доцільно вивчати математичні поняття в процесі так званих мандрівок у ліс, поле або плавання морем, польотів у космос.

На таких нестандартних уроках учні вивчають математику й одержують первісні знання про природу, навчаються використовувати математичні знання в життєвих ситуаціях, набувають різних компетентностей.

Підготовка вчителя до нестандартних уроків потребує підготовки з математики та природознавства. Наведемо фрагменти уроку, на якому здійснена мандрівка у підводний світ.

Для розвитку дитячої фантазії учням пропонуються макети підводних човнів, один з яких треба обрати для мандрівки, учні збирають у подорож рюкзаки. Учитель пропонує взяти одяг, їжу, іграшки, блокноти для запису вражень. Ще до мандрівки учням було запропоновано навчатися розпізнавати види морських риб.

На початку уроку через макет ілюмінатора учні спостерігають мешканців підводного світу й називають види риб, які демонструються, проводиться усний рахунок, складаються задачі.

Для усного рахунку вчитель пропонує учням вибрати картку із зображенням риби, назвати її вид, на зворотньому боці прочитати приклад і вирішити його. Одним із завдань може бути складання серіаційного ряду, тобто розташування риб у ряд за збільшенням їх довжини.

З метою виконання завдання з класифікації учням пропонується розташувати назви риби у стовпчики згідно з середовищем, де вони мешкають.

У морі:	У річці:	В озері:	В акваріумі:
Камбала	Щука	Карась	Меченосець
Акула	Сом	Лещ	Гупі
Оселедець	Окунь	Судак	Телескоп

На такому уроці слід провести бесіду про чистоту водних ресурсів, скласти рекомендації щодо збереження чистоти водного басейну Землі.

1. У воду не можна нічого кидати.
2. Збери сміття на воді, березі водоймища.
3. Про помічену небезпеку на воді повідомляй дорослих.
4. Навчися добре плавати.
5. Помічай красу водного простору.

У ході підсумку уроку вчителю необхідно акцентувати увагу на математиці й на пізнанні природи, можна запитати учнів, як слід поводитися на воді, для кого водний простір є домівкою.

Уроки-мандрівки спонукають учнів до пізнання природи, читання спеціальної літератури, навчають замислюватися над власною поведінкою на природі, помічати її звуки, милуватися красою в будь-яку погоду, пору року.

Більше можливостей для екологічного виховання має вчитель на так званих інтегрованих уроках математики і природознавства. У практиці такі уроки частіше пов'язуються з порою року. На шкільних інтегрованих уроках математичний матеріал і матеріал з природознавства вивчаються так, щоб поняття набували взаємного проникнення. Математика є прикладною наукою, тому вчителю легко поєднати такі два предмети, використавши математичні дії для підрахунків природного матеріалу.

Щоб учні краще запам'ятали відомості про рослини, тварин, учитель пропонує таблиці з певною характеристикою для самостійного складання учнями математичних задач.

Задача: За сприятливих умов липа живе 300 років, а береза – 100. На скільки років береза живе менше від липи? У скільки разів липа живе більше від берези?

Задача: Сіра ворона живе 100 років, а жайворонок – 2. У скільки разів жайворонок живе менше від ворони?

Одним із завдань може бути складання екологічних пам'яток:

1. Дерева очищують повітря, їх не можна ламати, спилувати.
2. Птахи знищують велику кількість комах, бережи їх і допомагай узимку.
3. Сміття забруднює довкілля, не сміти на вулиці, у парку.
4. Знаходь красу навколо себе й милуйся нею.
5. Навчися слухати звуки природи.

Цікавим буде для учнів завдання для усного рахунку, коли потрібно відгадати закодоване слово:

$348-339=$	$125:25=$
$244-237=$	$300:50=$
7-у, 9-ф	5-а, 6-н

Органічне поєднання математичних і природничих знань допомагає учням краще розуміти навчальний матеріал. Наприклад, вивчаючи нумерацію чисел, учні повинні зрозуміти й уявити собі не тільки числа першої сотні, а й тисячі, якщо навести факти з природознавства.

1. Підраховано, що пара шпаків за день приносить пташеняттам біля 1500 штук гусені.
2. Ученими описані 9040 видів птахів, 4010 звірів, 19056 риб.
3. Комаха сонечко за своє життя з'їдає біля 4000 тлі.

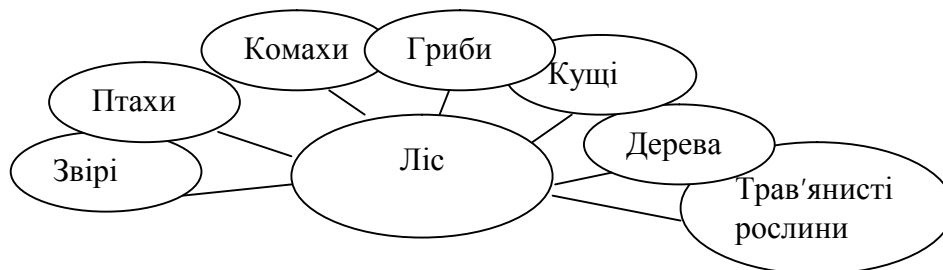
Поєднуючи природознавчі знання з порою року, учитель може провести усний рахунок, використавши картки із зображенням різнобарвного або зеленого листя, квітів, сніжинок.

На звороті кожної картки з картинкою записані математичні приклади.

Звертаючись до календаря, учителів доцільно звернути увагу учнів на місяці – березень та липень. Дерева, які дали назву цим місяцям, допомагають людям зберегти здоров'я. Навесні з берези збирають для настоянки бруньки, а пізніше – листя. Липовий цвіт збирається для корисного і запашного чаю. Свої знання про природу учні можуть показати при складанні так званих асоціативних кущів.

Протягом багатьох віків люди спостерігали природу та склали про неї казки, загадки.

У казках вони показували, як добрим людям допомагає природа. Лісова яблунька нагодує смачними яблуками, лагідне ставлення до чоловічка-лісовичка допоможе знайти клад, птиця-орел винесе казкового героя з підземелля.

Приваблюють своєю дотепністю загадки: „Хто двічі народжується, а один раз помирає?“, „Без вікон без дверей повна хата людей“.

Знання про природу учні закріплюють у процесі ігрової діяльності.

Гра „Садівники”. Учні розділяються на групи, кожна з яких обирає дерево, котре вона хоче посадити.

Ці групи дітей складають розповіді про вибране дерево.

Для інформативної розповіді вчитель пропонує листівки з описом різних пород дерев.

Перед заслуховуванням розповідей про дерева вчителів доцільно запропонувати учням відповісти на питання, що спрямовані на актуалізацію наукових знань про рослинний світ.

1. Навіщо потрібно насаджувати дерева, кущі, квітучі рослини?

2. Чи всі рослини люблять рости на сонці, у тіні?

У позаурочний час діти грають у гру „Садівник”. Метою такої гри є ознайомлення з назвами квітів. Ведучий говорить: „Я садівником народився, не на жарт розгубився. Усі квіти набридли, крім ромашки”.

Той з дітей, хто назвав себе „ромашкою”, відзивається.

– Ой!

– Що з тобою?

– Я закохався.

– У кого?

– У троянду.

Хто був неуважний і вчасно не обізвався, буде виконувати бажання ведучого.

Гра „Пташенята”.

Учні одержують картки з цифрами, які відповідають кількості букв у назві птаці. Після цього кожна група учнів збирається в колі, у якому написана відповідна цифра. Вони радяться щодо назви птаці. Їхнє „народження” відбудеться, коли вони відгадають назву птаці, яка живе в гніздечку.

Гра „Так чи ні”.

Учитель задалегідь готує питання і читає їх учням швидко, а учні повинні сказати: „Так” або „Ні”.

– Дерева ростуть у лісі. (Так.)

– Звіри сплять на деревах. (Ні.)

– Сонце на ніч ховається в лісі. (Ні.)

– Їжак удень спить, а в ночі полює. (Так.)

Гра „Про кого йдеться?” навчає учнів бути уважними і за описом розпізнавати рослини, тварин.

„Маленька, кругленька, червоненька із хвостиком” (Редиска.)

„Маленька, кругленька сіренька, із хвостиком” (Мишка.)

Питання для екологів-початківців.

1. У лісі не вродили жолуді, які будуть наслідки?

2. У лісі не вродили шишки, що станеться?

Для здійснення вчителем екологічного виховання молодших школярів на уроках математики існує багато наробок, які дозволяють прищепити учням екологічні знання, здійснити розвивальне навчання, формувати цілісне сприйняття світу, зрозуміти роль математики в пізнанні навколишнього середовища.

Список використаної літератури

- 1. Гончаренко М. С.** Екологія людини : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. С. Гончаренко, Ю. Д. Бойчук ; за ред. Н. В. Кочубей. – 2-е вид. вип., доп. – Суми : Університетська книга, 2008. – 391 с.
- 2. Васюкова Г. Т.** Екологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Г. Т. Васюкова, О. І. Ярошева. – К. : Кондор, 2009. – 524 с.
- 3. Екологія. 10 клас :** підручник для загальноосвітн. навч. закл.: профіл. рівень / Л. П. Царик, І. М. Вітенко. – К. : Генеза, 2010. – 240 с.
- 4. Маєр-Абіх К. М.** Повстання на захист природи. Від докільля до спільного світу / К. М. Маєр-Абіх ; пер. з нім., післямова А. Єрмоленко. – К. : Лібра, 2004. – 196 с.
- 5. Перепелиця І.** Інтегрований урок з природознавства та математики в 3 класі / І. Перепелиця // Поч. шк. – 2012. – № 1. – С. 9 – 12.

Нікуліна О. Д. Екологічне виховання молодших школярів у процесі вивчення математики

Екологічне виховання молодших школярів на уроках математики розглянуто як формування в учнів екологічної культури в процесі інтеграції математичних і природознавчих знань, використання завдань із відомостями про рослинний і тваринний світ, а також набуття учнями досвіду складання екологічних рекомендацій.

Ключові слова: екологія, довкілля, забруднення, екологічне виховання, природозберігаюча поведінка.

Никулина А. Д. Экологическое воспитание младших школьников в процессе изучения математики

Экологическое воспитание младших школьников на уроках математики рассмотрено как формирование у учащихся экологической культуры в процессе интеграции математических и природоведческих знаний, использования задач со сведениями о растительном и животном мире, а также приобретения учащимися опыта составления экологических рекомендаций.

Ключевые слова: экология, окружающая среда, загрязнение, экологическое воспитание, природосберегающих поведение.

Nikulina A. D. Environmental Education Primary School Children while Learning Mathematics

Ecological education of schoolchildren on the lessons of mathematics considered as the formation of students' ecological culture in the process of integration of mathematics and natural knowledge, the use of the tasks with the information about the flora and fauna, as well as the acquisition of the students learned the environmental guidelines.

Key words: ecology, environment, pollution, environmental education, Environmentally friendly behavior.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.016:811.161.2'-373

Л. О. Попова

**ЧИ ВМІЄТЕ ВИ ПИСАТИ ЛИСТИ, АБО ЯК НАВЧИТИ
УЧНІВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЛИСТУВАННЯ**

У Законі про мови та інших нормативних документах велику увагу приділено вживанню української мови в актах державної влади та управління, у діловодстві та документації, у судочинстві, в арбітражному впровадженні, у міжнародних договорах та угодах, інших ділових паперах. Усі ці важливі сфери обслуговує різновид української мови – офіційно-